

SPRÁVA PRE MÉDIÁ

Uplynulo sto rokov od prvého sčítania ľudu v Československu

Historička N. Regináčová: Za štatistickými údajmi sa skrývajú osudy ľudu

Počet obyvateľov Bratislavy aj Košíc sa za storočie päťnásobil

▪ KOŠICE 11. FEBRUÁRA 2021

Na Slovensku sa v týchto dňoch uskutočňuje *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021*. Po prvý raz výlučne elektronicky, sčítanie domov a bytov dokonca bez účasti obyvateľov – len s využitím existujúcich registrov.

Prvé všeobecné sčítanie ľudu v Československu sa konalo presne pred sto rokmi – **15. februára 1921**. Vedenie novovzniknutého štátu potrebovalo poznať čo najpodrobnejšie demografické údaje, preto chcelo spočítať obyvateľstvo už v roku 1920. Napokon sa tak stalo začiatkom roka 1921.

„*Situácia po prvej svetovej vojne si vyžiadala zaznamenávanie podrobných demografických dát o obyvateľstve novovytvorenej Československej republiky. Problémy spojené s vytýčením hraníc územia Slovenska viedli k organizovaniu mimoriadneho sčítania ľudu, ktoré sa uskutočnilo v roku 1919,*“ spresňuje **Mgr. Nikola Regináčová, PhD.**, ktorá pôsobí na **Katedre histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach**. Problematike sa venuje odborne niekoľko rokov, koncom roka 2020 jej vyšla monografia s názvom *Košice a sčítania obyvateľov: Vývoj počtu obyvateľov Košíc v rokoch 1800 – 1921*.

Cieľom mimoriadneho sčítania ľudu v roku 1919 bolo zistiť presný počet obyvateľov Slovenska a ich zloženie podľa národnosti.

„*Výsledky mali byť využité na parížskych mierových rokovaníach, kde sa diskutovalo aj o otázke hraníc územia Slovenska,*“ objasňuje Nikola Regináčová. „*Zaznamenávané boli podrobnejšie dáta o populácii, čo umožnilo detailnejšie charakterizovať prítomné obyvateľstvo z pohľadu využívania väčšieho množstva zisťovaných znakov a ich kombinácií. Ich využiteľnosť bola najmä z praktického hľadiska, a to pre štátnu správu, samosprávu, vojenskú, demografickú či spoločensko-ekonomickú oblasť.*“

Vo všeobecnosti patria sčítania obyvateľov k veľmi hodnotným zdrojom množstva štatistických údajov.

„*Sú právom považované za podstatný prameň poznania historickej minulosti danej spoločnosti – prinášajú informácie o populácii v konkrétnom čase a priestore, takže získané údaje napomáhajú dotvoriť súvislosti spojené s výskumom spoločnosti,*“ zdôrazňuje historička.

Po predbežnom sčítaní z roku 1919 bolo potrebné zabezpečiť celoštátne sčítanie, ktoré sa konalo 15. februára 1921. Podľa jeho výsledkov žilo na Slovensku 3 000 870 obyvateľov. Bratislava mala 93 189 a Košice 52 898 obyvateľov. Obe mestá majú dnes – o sto rokov neskôr – päťnásobný počet obyvateľov, počet občanov SR atakuje hranicu 5,5 milióna obyvateľov.

„Terajší stav zaľudnenia Slovenska je výsledkom zložitého a dlhého vývinu, na ktorý vplývali rôzne faktory. Najväčší nárast počtu obyvateľov bol zaznamenaný v 50. a 60. rokoch 20. storočia, a to vďaka zvyšovaniu životnej úrovne, industrializácii a sociálnej starostlivosti. Najnižší prírastok bol zaznamenaný v rokoch 1980 až 1990. Na zvyšovanie či znižovanie početnosti obyvateľov vplyva popri už spomenutých faktoroch aj úroveň zdravotníctva, bytová politika, nezamestnanosť, životný štýl či ekonomická sebarealizácia.“

Zákon č. 256/1920 Zb. o sčítaní ľudu určil povinnosť opakovať sčítanie každých päť rokov, čo sa však nikdy nenaplnilo. Nasledujúce sčítanie sa uskutočnilo v roku 1930 a potom až po druhej svetovej vojne v roku 1950. Odvtedy sa koná raz za desaťročie – 1961, 1970, 1980, 1991, 2001, 2011 a 2021. Prečo vlastne nebol dodržaný pôvodne schválený päťročný cyklus?

„Po vzniku Československa ostával naďalej v platnosti rakúsky zákon o sčítaniach obyvateľov, podľa ktorého sa najbližšie sčítanie malo uskutočniť 31. decembra 1920. Teda podľa desaťročných cyklov, ktoré platili v monarchii v období dualizmu a konali sa v rokoch 1870, 1880, 1890, 1900 a 1910. Podľa nového zákona sa mal druhý československý census uskutočniť po piatich rokoch. V dôsledku zhoršenia finančnej situácie štátu sa však jeho uskutočnenie javilo ako príliš nákladné. Ministerstvo vnútra využilo túto situáciu na doplnenie a obmenu zákona o sčítaní ľudu z roku 1920. Poslednou verziou bolo prijatie desaťročných sčítacích intervalov, ako tomu bolo pri sčítaniach z druhej polovice 19. storočia v Uhorsku.“

Historička Nikola Regináčová prízvukuje, že vývoj obyvateľstva nie je možné popísať len na základe strohých čísiel. Za štatistickými údajmi sa totiž skrývajú osudy ľudí, ktorí boli nositeľmi historického vývoja a zároveň aj jeho objektom.

■ SPRACOVAL A MÉDIÁM SPROSTREDKOVAL

PhDr. Marián Gladiš, PhD.
Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach